

ADÉLA JAROLÍMKOVÁ: KNIHOVNY MOHOU NAPOMÁHAT OPĚTOVNÉMU STMELOVÁNÍ SPOLEČNOSTI

MGR. ZUZANA STRUHÁRIKOVÁ, PH.D.

zuzana.struharikova@snk.sk
Slovenská národná knižnica
www.snk.sk

The paper is an interview with Adéla Jarolímková, the director of the Institute of Information Studies and Librarianship at Charles University in Prague. Interviewer focuses on the beginnings of her work at the Scientific Medical Library and the National Medical Library, while also presenting her research activities in the field of sharing scientific data, the perception of the role of libraries in the education of the general public and on the current trends in teaching at the institute. Jarolímková is the author and co-author of many studies dealing with information behaviour and literacy, and her works have been published in several domestic and foreign professional periodicals and proceedings.

Keywords: personalities, Adéla Jarolímková, research activities, professional activities, Institute of Information Studies and Librarianship, Charles University in Prague, interviews

Adéla Jarolímková (www.uisk.ff.cuni.cz)

Adéla Jarolímková je riaditeľkou Ústavu informačných štúdií a knihovníctva na Karlovej univerzite v Prahe. V rámci svojej výskumnej činnosti sa zaoberá informačným správaním profesionálov pôsobiacich v rôznych oblastiach, špecifikami zdieľania vedeckých dát či dôveryhodnosťou informácií v kontexte zdravotnej gramotnosti. V minulosti pracovala aj ako rešeršérka a vedúca oddelenia vo Vedeckej lekárskej knižnici Inštitútu klinickej a experimentálnej medicíny (IKEM) a v Národnej lekárskej knižnici.

Ste absolventkou magisterského aj doktorandského štúdia na Ústave informačných štúdií a knihovníctva (ÚISK) Karlovej univerzity v Prahe. Čo vás pri výbere študijného programu ovplyvnilo?

Nejvíce mě ve výběru studijního programu ovlivnila skutečnost, že jsem nebyla nijak vyhraněná, ani přímo humanitně, ani technicky, a (tehdejší) obor vědecké informace a knihovníctví se mi jevil ideální právě proto, že tuto nevyhraněnost umožňoval. Při studiu jsem objevila také jiné aspekty oboru, které mi

vyhovovaly, typicky organizace informací či analytické postupy vyhledávání.

Po absolvování vysokoškolského štúdia ste pôsobili vo Vedeckej lekárskej knižnici, v Národnej lekárskej knižnici a podieľali ste sa aj na výučbe informačných kompetencií na Lekárskej fakulte Karlovej univerzity v Prahe. Vybrali ste si oblasť medicíny zámerne alebo šlo skôr o náhodu? Mala knižnícka práca v tejto oblasti nejaké špecifiká, s ktorými ste predtým nerátali?

Při výběru mého prvního zaměstnání šlo spíše o náhodu, protože ve Vědecké lékařské knihovně v IKEM bylo volné místo rešeršérky, které splňovalo moji představu o uplatnění. Prostředí vědeckého pracoviště bylo inspirativní, kromě rešeršní činnosti jsem mohla rozvíjet i další kompetence získané studiem. Práce v IKEM mě posléze vedla i k přihlášce na doktorské studium a také k lektorské činnosti. Z počátku bylo jistým handicapem, že biologie nepatřila na gymnázium k předmětům mého zájmu, ale celkem rychle jsem se i díky přístupu k odborné literatuře seznámila s potřebnou terminologií.

Okrem výučby informačných kompetencií sa v rámci svojej vedeckej činnosti venujete aj zdieľaniu informácií v rôznych profesijných oblastiach. O ktoré oblasti ide? Sú medzi nimi z hľadiska špecifik zdieľania informácií zásadnejšie rozdiely?

V súčasnej dobe sa venuji predovšetkým problematike sdieľaní vedeckých dát, a to nikoliv technické či organizačné stránky, ale zabývam sa dôvodmi, prečo sú vedci ochotní svá dáta sdieľať a čo jim v tom, naopak, bráni. Na vedcov sú v tomto ohľade kladené pomerne veľké požiadavky, ale pre efektívne fungovanie otvorenej vedy je potreba umieť nejen vyriešiť formáty a úložiská, ale zejména rozptýliť obavy vedcov zo sdieľaní výsledkov. Medzi vedeckými disciplínami v tomto ohľade existujú veľké rozdiely. Zatiaľčo v prírodných vedách, ale i v niektorých vedách spoločenských, je sdieľanie dát bežnou záležitosťou, v humanitných vedách je to novinka.

Do akej miery sa problém nadobúdania informačných kompetencií týka vedeckých a odborných pracovníkov? Je ich odborné zázemie dostatočným predpokladom efektívnej práce s informáciami a kritického prístupu k informačným zdrojom?

Moderní informační systémy usnadňujú vyhľadávanie i užívateľom, ktorí neovládajú pokročilé rešeršné stratégie, preto už není zcela nezbytné soustředit se právě na vyhľadávání, i když znalost fungování informačních systémů je vždy výhodou. Naopak pro kritické hodnocení informačních zdrojů má odborník v daném oboru většinou lepší předpoklady vzhledem ke znalosti podstaty věci.

Vnímate určité rozdiely v informačnom správaní a kompetenciách medzi študentmi a absolventmi informačných štúdií a iných odborov? Je v tejto súvislosti štúdium knižničnej a informačnej vedy prínosné?

Domnívam se (a doufám), že studenti a absolventi informačních studií mají výhodu především v tom, že jejich informační vzdělávání je systematické. Na rozdíl od studentů jiných oborů mají vhléd i do struktury a fungování různých informačních systémů, seznamují se také s analytickými rešeršními strategiemi, měli by umět lépe analyzovat i své informační potřeby.

V nedávnom období prešla výučba na Katedre knižničnej a informačnej vedy Univerzity Komenského v Bratislave viacerými zmenami týkajúcimi sa aj potreby reagovať na meniace sa požiadavky spoločnosti v súvislosti s digitálnym prostredím a technológiami. Do akej miery sa uvedené zmeny premietajú do výučby a publikačnej aktivity na Ústave informačných štúdií a knihovníctva? V čom vidíte ich silné či, naopak, slabé stránky?

Studijní programy ÚISK procházejí také inovací, v poslední době zejména v souvislosti s prudkým rozvojem různých digitálních metod včetně využití nástrojů umělé inteligence, kde ÚISK patří díky vyučujícím jako je Josef Šlerka či Jakub Sedláček v rámci Filozofické fakulty k ústavům, které udávají krok. Na začátku roku byly podány dva velké projekty v této oblasti, kde má ÚISK zastoupení. Radikálnější reformě studijních plánů trochu brání systém akreditací, které neumožňují reagovat na změny až tak pružně, naštěstí ne zcela.

Je v rámci formálneho vzdelávania možné v dostatočnej miere reflektovať na rozširujúci sa fenomén umelej inteligencie?

Jak jsem už zmínila, byli jsme jedni z prvních, kdo v rámci fakulty na nové výzvy související s umělou inteligencí upozorňovali, a, samozřejmě, o nich diskutujeme i vzhledem k formálním povinnostem, které studující v rámci studia musí splnit, například psaní různých typů prací, od seminárních po kvalifikační. Od prvního okamžiku nám bylo jasné, že zákaz není cesta. Snažíme se proto prosazovat etické a transparentní využití nástrojů AI tam, kde to dává smysl. V příštích dnech nás čeká seminář pro naše studenty, kde právě představíme pravidla pro jejich užívání. Vzhledem k akreditacím, které jsem také již zmínila, zatím kvalifikační práce nerušíme, ale diskuze o jejich podobě bude jistě brzy na pořadu dne.

Na akej úrovni prebieha spolupráca Ústavu informačných štúdií a knihovníctva s knižnicami? Zameriavate sa výlučne na české prostredie alebo spolupracujete aj so zahraničnými inštitúciami?

Co se týče knihoven, spolupracujeme v tuto chvíli pouze s českými institucemi. Pomerne širokou spoluprací máme v rámci standardních praxí, nově jsme

v tomto semestru testovali tzv. stínování, kdy měli studující možnost jeden den sledovat práci na konkrétní pozici. V rámci předmětu *Informační služby* studující také pracují na projektech, mezi jejichž zadavateli jsou také knihovny, například pro Městskou knihovnu v Praze studentky zpracovaly materiály pro výuku na středních školách, jiný tým navrhl plán rozvoje knihovny Centra pro současné umění Praha a podobně. Zahraniční spolupráce probíhá na úrovni informačně-vědních vysokých škol v rámci organizace iSchools, jejímž členem je ÚISK od roku 2015.

Ákú úlohu podľa vášho názoru zohrávajú knižnice vo vzťahu k informačnému vzdelávaniu používateľov vrátane študentov?

Knihovny majú v této oblasti nezastupitelnou úlohu. Zejména akademické knihovny věnují tématu informačního vzdělávání svých uživatelů velkou pozornost a zde také jejich snaha padá na úrodnou půdu nejvíce, protože studenti i vyučující si potřebu efektivní práce s informacemi uvědomují. Ve vztahu k ostatní veřejnosti je role knihoven pravděpodobně složitější, i když tento názor nemám nijak podložený, protože například při posuzování důvěryhodnosti informací hrají často roli jiné faktory než znalost „správných“ postupů, které mohou knihovny předávat.

Áké sú podľa vášho názoru najzásadnejšie výzvy, pred ktorými v súčasnosti knižnice a informačné inštitúcie stoja? Sú na tieto výzvy české, resp. slovenské knižnice schopné v adekvátnej miere reagovať?

V posledních několika letech se hovoří o rozdělení společnosti a o krizi demokracie. Domnívám se, že knihovny svou otevřeností a přístupností mohou napomáhat opětovnému stmelování, neboť svými aktivitami umožňují setkávání lidí z různých skupin a jsou vnímány jako integrální součást obcí a měst, ačkoli současně nejsou výrazně spojovány s politikou. A například s přílivem uprchlíků z Ukrajiny knihovny ukázaly, že jsou schopny velmi rychlé reakce a také velké míry kreativity.

Áké sú vaše profesijné plány vo vedeckej, odbornej či inej oblasti v najbližšom období?

Mám před sebou ještě rok a několik měsíců ve funkci ředitelky ÚISK a tento zbývající čas bych chtěla věnovat především změnám ve studijních programech a posilování pedagogických kompetencí svých i svých kolegů. A poté se chci vrátit naplno ke své výzkumné a publikační činnosti a přípravě na habilitaci, ráda bych také absolvovala delší pobyt v zahraničí.

VÝBER PUBLIKÁCIÍ

JAROLÍMKOVÁ, Adéla. 2023. Data sharing: an integral part of research practice?. *Qualitative and Quantitative Methods in Libraries*. Online. roč. 12, č. 4, s. 609 – 620. Dostupné na: <https://www.qqml-journal.net/index.php/qqml/article/view/859>. [zobrazené 2024-05-09].

JAROLÍMKOVÁ, Adéla; Helena LIPKOVÁ a Barbora DROBÍKOVÁ. 2022. How Do People Help Each Other with Digital Technologies: Techhelp Study in the Czech Republic. In: *Information Literacy in a Post-Truth Era*. Online. Cham: Springer, s. 147 – 156. Dostupné na: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-99885-1_13. [zobrazené 2024-05-09].

JAROLÍMKOVÁ, Adéla a Barbora DROBÍKOVÁ. 2021. Knihovny v České republice v době pandemie Covid-19: výsledky kvalitativní studie. *ProInflow*. Online. roč. 13, č. 2. Dostupné na: <https://journals.phil.muni.cz/proinflow/article/view/2021-2-2>. [zobrazené 2024-05-09].

JAROLÍMKOVÁ, Adéla a Barbora DROBÍKOVÁ. 2018. *Data Sharing in Social Sciences: A Case Study at Charles University*. Oulu: University of Oulu.

JAROLÍMKOVÁ, Adéla. 2017. Datová (informační) gramotnost a výzkumná data. *ITlib*. Online. roč. 21, č. 4, s. 30 – 32. Dostupné na: <https://itlib.cvtisr.sk/clanky/clanek3387/>. [zobrazené 2024-05-09].

JAROLÍMKOVÁ, Adéla; Barbora DROBÍKOVÁ a Martin SOUČEK. 2017a. Attitudes of Charles University academic staff to data sharing. In: *Conference on grey literature and repositories: proceedings*. Praha: National Library of Technology, s. 57 – 66.

JAROLÍMKOVÁ, Adéla; Barbora DROBÍKOVÁ a Martin SOUČEK. 2017b. Výzkumná data na Univerzitě Karlově. In: *Inforum 2017: 23. ročník konference o profesionálních informačních zdrojích*. Praha: Albertina icome Praha.

JAROLÍMKOVÁ, Adéla et al. 2015. Otevřený přístup k vědeckým publikacím ve zdravotnictví: Vytváření osobních archivů odborných publikací v Národní lékařské knihovně. *ProInflow*. Online. roč. 7, č. 1. Dostupné na: <https://journals.phil.muni.cz/proinflow/article/view/2015-1-2>. [zobrazené 2024-05-09].